

Ziekten en huismiddeltjes.

Wat zijn wij tegenwoordig bevoorrecht, dat wij tegen vele van onze kwalen bekwame specialisten en chirurgen hebben, waaraan men vroeger onherroepelijk ten dode was opgeschreven. De ziekenhuizen met zijn staf van verpleegsters en verplegers, en ook vooral niet te vergeten, de ziekenhuisverzekeringen. De gehele geneeskunde, waar onze huisartsen, door hun uitgebreide en lange studie zoveel bij kunnen dragen tot genezing en vermindering van het lijden der mensheid, mede door het gebruik van de hun ten dienste staande medicijnen en andere middelen.

*Die tot zijn kwale raad wil krijgen,
die moet zijn gronden niet verzwijgen.*

Deze spreuk heeft jarenlang in de wachtkamer van dokter Gerritsma, later dokter Rietdijk, en thans dokter Bruins gehangen, en is een waarheid het overdenken waard. Vroeger ging men nog niet zo gauw naar de dokter, dan moest het wel hoog nodig zijn. Er waren er ook niet zoveel dokters. Zo vertelden onze volk vaak, dat de heel vroegere dokter van Bathmen hier en de gehele Achterhoek, Espelo, Helhuizen, de Koerkamp en Heeten met zijn paard en karretje afreisde.

Zo ging er een verhaal, dat de dokter eens op een avond op visite was bij de burgemeester van Bathmen, en toen zei: "Ik heb vandaag toch zo'n wondere dag gehad, ik ben van morgen eerst in de Helle geweest, en daar heb ik de Bisschop ook nog gesproken, daarna ben ik naar het Vagevuur gegaan en toen ik daar een poos geweest was, ben ik naar het Hemeltje gegaan." Dit leek op het oog wel verwonderlijk en bovennatuurlijk, maar het was maar een gewone samenloop der dingen, want de buurtschap de Helhuizen heet in de volksmond altijd de Helle, en daar staat een boerderij, genaamd de Bisschop. Het Vagevuur is ook een boerderij en het Hemeltje is een boerderij tussen Dijkerhoek en Bathmen.

Later hadden wij een dokter uit Holten, dokter Bessinkpas, die kwam vaak lopende met de goastok. Het gebeurde ook wel dat Kalfsterman met paard en karretje mee ging. Men zei wel, omdat de dokter nogal zwaar gebouwd was, dat aan de kant waar Kalfsterman zat, er een dikke zoerkoolsteen (veldkei) lag als tegenwicht tegen het omslaan in de knikgaten (slechte zandwegen). Later hadden we dokter Gerritsma, toen dokter Rietdijk en nu dokter Bruins.

Ook waren er toen ook al wel kwakzalvers of wonderdokters. Zo kon men jaren geleden in de krant lezen van het Staphorster boertje, waar velen met hun kwalen naar toegingen, en er baat vonden. Deze heette eigenlijk J. K. P. Stegeman. En later de overleden Joh. ten Oever uit Almelo.

En het was vreemd, dat vaak het rondtrekkende schooiersvolk een middel aan wist te wijzen tegen verschillende kwalen. Bij ons was het zo, als een van de kinderen iets mankeerde, dat men Koerselmans Jannemeuie, Vaders tante, om raad vroeg. Zij had van dergelijke kinderziekten nogal verstand. Al zijn er tegenwoordig nog veel ziekten waarvan geen genezing mogelijk is, vroeger was dit in nog meerdere mate het geval. Dan zei men vaak: "Doar is gin krud vuur e wassen." Dit was in hoge mate ook met t.b.c. het geval. Men zag de patiënten vaak in een (tentje) buiten kuren. Later kwamen de sanatoria. Het is nog niet zo heel lang geleden dat men deze ziekte bedwong. Ook hoorde men vaak van de gevaarlijke zinkenskoorts, vermoedelijk hersenvliesontsteking, waar ook niet veel tegen te doen was (*zenuwzinkingskoorts* = *buiktyfus*). Vroeger was men zeer bevreesd voor besmettelijke ziekten zoals nekkrimp en roodvonk. Ik weet nog wel, toen wij naar school gingen, dat bij Haarman (Tijs) een knecht gestorven was, ik meen door roodvonk. De kinderen van Haarman gingen met ons naar school. Er waren ouders die hun kinderen verboden om met de kinderen van Haarman te spelen, uit vrees dat ze de ziekte zouden overbrengen. Ook van huidziekte, of schimmelziekte hield men vaak zichtbare tekenen over. Bloedvergiftiging was ook lang niet zonder gevaar, en aan de borstfleuris (longontsteking) vielen velen aan ten offer, en altijd leden ze dan erg aan het dollen (ijlen) door de koorts.

Ook kregen wij altijd de waarschuwing om niet in de zon te lopen met de blote kop, dan kon je gauw een zunnestekke krijgen. Ook gold de waarschuwing, dat wij elkaar niet tegen de dunegge (slaap) mochten slaan of stoten want dit was levensgevaarlijk. Ook hoorde men nog wel een enkele keer van schurft, dat men zo gemakkelijk kon overbrengen, en dan moest men zich baden in water waarin een middel tegen infectie was opgelost, maar het was een lastige jeukziekte. Men liep toen nog niet zo gauw naar de pille (dokter). Ik weet nog heel goed, dat Moeder en Grootmoeder zelf veel dokterden met huismiddeltjes. Als wij een wondje hadden, namen ze altijd ganzepladden (blad van de weegebree) en een beetje boorzalf erop, en het genas vanzelf.

Als men reuizeerte had of in de krintentonne zat, zoals men ook wel zei, dit was uitslag voornamelijk om de mond of in de ogenbreun (wenkbrauwen), waste men dit wel af met azijnwater, maar meestal moest het van zelf uitreuen, ook als je vinnen (pukkels) had. Als men wat koortsig was dan heette het: "Ik heb de roze in de hoed."a Als men alderbastende kopzeerte had, dan maar een koude doek op de plette (voorhoofd). Had men zere ogen, dan uitwassen met stromend slootwater, of boorwater, en als men venint aan de handen had dan hielp niets beter dan een slangenvet. Als we een vet vonden dan moesten wij dit meenemen naar huis, het was van de ringslang, die in het voorjaar uit zijn oude vel was gekropen. Maar bovenal moest men zich altijd weren, dat je de hoed (de kleren) niet nat kreeg en er mee bleef lopen. Bloedzweren of steenpuisten waren erg pijnlijk, en men moest dan niet te veel spek eten, men zei vaak: "De boeren vret zich zeek in 't spek, mar wier gezond in karnemelk." Karnemelk gold voor zeer gezond, en zuuvert het bloed.

Als algemene regel gold deze spreuk:

*Kleed oe warm,
stopt den darm,
mar, neet te dikke
hoalt den p..... open,
dan hoof ie noa gin dokter,
ooit te lopen.*

De iwsen (mazelen) golden voor iets wat je als kind moest krijgen, maar je was dan erg sloerig (ziek) en je moest wel in bed blijven, anders konden ze naar binnen sloan.

Als men rimmetiek had, in de rugge of in de leppelblaas, of de scholders, of de stutten (heupen) dan zei men vaak ik heb de jicht in de hele hoed zitten. Alles wat je er aan kon doen was je warm kleden, anders bleef men zijn hele leven krukkelig. Later kwam er de Kruschen Salts, waar men elke dag een lepeltje van in de koffie deed. Ook de kruiden van Jakoba Maria Wortelboer, zoals ze altijd geadverteerd werden, werden ook geroemd om hun heilzame werking. Later kwam de Purol en de kloosterbalsem, (wondzalf), die zeer werd geroemd. Men zei "Dat is vaste gin bijgeloof." Als men een breuk had, dan bleef men daar zijn hele leven wel mee lopen, maar later kwamen de breukbanden wat een hele uitkomst was. Nu geldt een operatie van een breuk als een kleine ingreep.

Toen de levertraan kwam tegen de Engelse ziekte, zei men: "Wat zint de wichter doar flink van, ie zeet er hoast gin ene meer met kromme bene." Dit hielp ook zo best tegen de klieren (klierziekte), waartegen ze vroeger ook wel eikelkoffie gebruikten.

Als de kinder in 't ongemak zaten, als ze eens een hoofdluis meebrachten van school, dan moest Moeder er met de luuzekoam doorheen. Als er neten inzaten, dit waren maden van luizen, dan was het wel oppassen. Pink Pillen adverteerde men als versterkende en bloedzuiverende middelen. Fiet aan de vinger gold wel als het meest pijnlijke wat men kon overkomen, dan zweerde er een bultje helemaal uit. Had je tandzeerte en je kinnebak (wang) opliep (opzwol), dan werd de piene minder. Met de bof moest je goed in bed blijven, achter de greunen, men bedoelde achter de groene bedgordijnen.

En wat waren er vroeger veel mensen die mank liepen of die in mekaar zaten (bochel), of zoals vroeger Ulfe Willem, die wat men noemde peerdebeene had, en wel helemaal een bloed was.

Tegen kelte in de hande (winterhanden) was niet veel te doen. "Det zit in 't blood", zei men. Beste in de hande (kloven), daar deed men glycerine op. Die kloven kwamen doordat de handen van binnen schraal en hard werden en dan met het werk stuksprongen, en evenzo de toanagels (nagelriemen). Als je vel voor de kneene of de schennen af had gestoten, dan maar een lappe met azien erom of ganzepladden (de weegbree). Zo waren er zoveel van die gewone kwaaltjes net als tegenwoordig, boekzeerte, verkelt, waar je zo dodderig van kan zijn zoals ze vroeger zeiden, en neuze bloon en ze zeiden altijd als het niet te erg was, dan was dit een gezond teken, en dan 't hete zuur of zuurbrand. Er was gin naarder iets als galle spi'jen. Zo waren er vroeger en nu nog zoveel kwaaltjes. Men zei vroeger vaa: "Ai gezond bint, mankeert oe van alles, ma ai zeek bint mar één dink, gezondheid." Of men was dodderig of sloerig in de hoed (lusteloosheid in 't lichaam). Nu is het wel zo, een mens is altijd niet even goed te passe, maar men moet toch het leven aandurven en leven in dankbaarheid voor al het goede wat ons is gegeven. Het is ook vaak zo als de boer zei: "Stadse wieve bint gauw overspannen, mar un mienen hef ter nooit gin tied veur e had."

*Je leeft maar heel kort, maar een enkele keer,
en als je straks anders wilt, kun je niet meer,
mens durf te leven.*

*Vraag niet elke dag van je korte bestaan,
hoe hebben mijn Pa en mijn Grootpa gedaan,
hoe doet er mijn neef, en hoe doet er mijn vrind,
en hoe of dat nou mijn buurman wel vindt,
en wat heeft het fatsoen voorgeschreven,
mens durf te leven.*

*Een mens lijdt dikwijls het meest,
door het lijden dat hij vreest,
en dat nooit op komt dagen,
dus heeft hij meer te dragen,
dan God te dragen geeft.*

Vroeger gebeurde het maar zelden dat iemand naar een ziekenhuis ging. Die waren er ook niet veel. Dit is tegenwoordig heel anders, de meesten zijn er al een keer geweest, en men wordt er maar umsgliek (al gauw) naar toegestuurd. Je krijgt ook altijd een goede behandeling.

Bij ons zijn we allemaal al in het ziekenhuis behandeld, al of niet voor een operatie, mijn vrouw tweemaal, ik zelf tweemaal, Hendrik één keer, Jan één keer en Anton tweemaal.